

Rezumat teză de abilitare

Complementaritatea legislativă dintre statul român și Biserica ortodoxă „majoritară” în perioada României moderne. Prolegomene de Drept bisericesc și administrație parohială

Într-un stat de drept, orice instituție fie laică, fie religioasă are un rol însemnat în ceea ce privește activitatea ei în societate. Cu toate acestea nici una nu trebuie să se confunde cu cealaltă, ci fiecare trebuie să-și păstreze caracterul său dintru început: cel natural în ceea ce privește existența statului, și cel divino-uman în ceea ce privește constituirea Bisericii; dar totodată să nu se piardă originile acestor instituții ca fiind ambele, în felul lor, voite de Dumnezeu.

Bazându-se pe principiul autonomiei, statul recunoaște Bisericii Ortodoxe, asemenea celorlalte culte din România, rolul ei important de factor social în viața societății și în istoria națională. Din acest motiv normele legiferate de stat vin să acorde libertate de conștiință cetățenilor săi pentru ca membrii Bisericii să fie liberi de a-și manifesta credința în mod public prin diferite moduri. Prin modelul său comunitar dovedit în timp, statul a acordat Bisericii noastre un rol deosebit. În acest sens el a avut în vedere, pe de o parte, morala creștină, iar pe de altă parte, rolul social al Bisericii.

Chiar dacă este autonomă față de statul român, între Biserica Ortodoxă și acesta nu se nasc raporturi de separație totală; iar datorită conlucrării lor nu putem vorbi nici de raporturi care fac ca cele două instituții să se confunde. Putem spune însă că între ele există raporturi specifice de separație nedeterminată avându-și originea în începuturile României moderne recunoscute inclusiv prin noua *Lege a cultelor* și prin toate celelalte norme de drept

Prin urmare, acestei teme de actualitate i se cuvenea o aprofundare detaliată, ceea ce am și încercat – într-o prezentare sintetică – în cadrul unei teze de doctorat, editată ulterior într-un volum intitulat: *Raporturile actuale dintre Biserica Ortodoxă și statul român stabilite prin legiuirile celor două instituții* (Editura Astra Museum, Sibiu / Editura Partoș, Timișoara, 2014, 356 p). Deschisă printr-o simplă prezentare a cadrului dezvoltat ulterior, văzut ca factor al evoluției dreptului canonic și implicit bisericesc, lucrarea detaliază dinamica relațiilor dintre cele două entități în spațiul românesc în perioada de început a României moderne (1859) și până în zilele noastre, perioadă caracterizată prin aplicarea principiilor de organizare ecleziastică care au format așa-numitul „drept bisericesc de stat”.

Dezvoltate pe mai multe domenii (organizarea autonomă a Bisericii Ortodoxe Române, relațiile ei cu puterea seculară, prevederile legale aplicabile Bisericii, chestiuni legate patrimoniul ecleziastic raporturile pe care Biserica le are cu celelalte culte recunoscute în cadrul statului de drept, activitatea socială, misionară și religioasă realizată prin acordarea asistenței în diferite instituții ale statului, prezentarea organismelor de conducere și reprezentare ale Bisericii în relația cu aceeași entitate; a raporturilor speciale dintre personalul deservent și inserarea în linia generală a organismele de judecată internă bisericească), aceste direcții de cercetare au fost distribuite pe cele două volume principale: *Raporturile actuale dintre Biserica Ortodoxă și statul român stabilite prin legiuirile celor două instituții* de care am amintit mai sus, respectiv *Administrație parohială ortodoxă. Compendiu legislativ bisericesc*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2022, 272 p.

Pornind de la cele descrise, în timp s-au conturat cele două subdirecții de cercetare având ca subiecte: raporturile și relațiile dintre stat și Biserică, respectiv chestiuni concrete de administrație parohială.

Prima categorie s-a concretizat în studii având diferite teme de aprofundare: organizarea sinodală în mod autonom față de stat a Bisericii Ortodoxe Române și manifestarea ei pe plan local la nivelul instituției juridice a mitropoliei, raporturile speciale dintre angajat și angator născute ca o consecință a autonomiei externe a Bisericii, sistemul canonizărilor de sfinți ca un drept recunoscut al autocefaliei bisericești – privit și din punct de vedere interconfesional, condițiile de fond și de formă la încheierea logodnei civile și bisericești, dar și a căsătoriei și Tainei Cununii, precum și a celor de încetare prin divorț laic și bisericesc al acestor legături, asigurarea de către cultul ortodox a învățământului în școlile de stat, în cele particulare și în cel confesional, organizarea sistemului de asistență religioasă în unitățile bugetare ale statului român (armată, penitenciare, spitale, azile de bătrâni), precum și a asistenței social-filantropice la nivel local, protejarea bunurilor sacre care fac parte din Patrimoniul cultural național sau universal.

Cea de-a doua direcție se înscrie pe linia administrativ-parohială, în care s-a pus în valoare, pe lângă aspectul istoric, în cele două parohii Fabric-Timișoara și Mintia – jud. Hunedoara, aspectele privitoare la administrarea practică în timp a patrimoniului bisericesc sacru și a bunurilor comune, ale activității asociațiilor și fundațiilor existente și a descrierii personalului clerical și neclerical deservent, concretizate în cele două lucrări: *Parohia Ortodoxă Română Timișoara-Fabric. Studiu istoric, canonic și administrativ-bisericesc*, Editura Astra Museum, Sibiu / Partoș, Timișoara, 2013, 287 p, respectiv *Patrimoniul bisericesc al satului românesc, Studiu de caz: Parohia Mintia - filia Bejan*, Editura Centru de Studii Banatice Vârșeț-Serbia / Editura Partoș, Timișoara, 2020, 316 p.

Ele s-au bucurat prin prezentarea detaliată în volumele unor simpozioane teologice locale, a însemnărilor inedite ale unor preoți, prin elaborarea medalioanelor biografice ale unor personalități locale ortodoxe românești care și-au lăsat o amprentă importantă în comunitatea pe care au slujit-o, a celor care, de la amvoane sau de la pupitrele modestelor școli, s-au pus în slujba idealurilor naționale ale românilor, a luminării prin cultură și a îmbărbătării prin credință a păstoriților lor (preotul și profesorul Vincențiu Schelegia, protopopul Traian Putici și preotul vicar Ionel Popescu toți din Timișoara; preotul Andrei Pop-Bociat din Băuțarul Superior, jud. Caraș-Severin, protopopul Mihail Pop-Bociat din Clopotiva, familia preoților Oprea, Petru și Teodosie Lupșa și preotul Aron Muntean din Mintia, învățătorii Aurel și Eleonora Panțuru din Batiz, jud. Hunedoara). O atenție deosebită s-a acordat raporturilor – cel mai adesea tensionate – ale Ortodoxiei cu Biserica Greco-catolică (soldate, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu divizarea Bisericii românești din Mintia).

Având ca reper o altă activitate concretizată sub titlul: *Particularități de Drept canonic ortodox și disciplină bisericească locală*, Editura Astra Museum, Sibiu / Editura Partoș Timișoara, 2018, 279 p., și pe fondul inexistent al unei literaturi de specialitate, ariile tematice de cercetare vor viza anumite direcții de sinteză în jurul cărora a fost conturat deja propriul culoar prin realizarea unor serii de instrumente de lucru necesare studierii aspectelor canonic-juridice ale *Sistemului disciplinar din Biserica Ortodoxă Română*, sens în care vor putea fi emise două lucrări: *Drept disciplinar bisericesc și Drept procedural bisericesc*.

Pe lângă acestea, *Elemente legislative (laice și bisericești) aplicabile administrației bisericești parohiale și Situația actuală a Bisericilor ortodoxe în lume. Biserici autocefale și autonome* vor constitui o altă categorie de lucrări care vor actualiza starea de drept a temelor vizate, putând fi abordate detaliat pe diferite secțiuni în volume de cercetare doctorală.

Fără a avea pretenția epuizării subiectelor și temelor abordate, toate lucrările enumerate reprezintă rodul muncii de sistematizare, cercetare, interpretare, sintetizare și chiar aplicare a tuturor surselor legale și canonice pe care le-am avut la dispoziție, în încercarea de creionare a unei imagini cât mai complete a ceea ce s-ar putea numi ca un termen general: studii de drept bisericesc și administrație parohială în România modernă.

Pr. lect. univ. dr. Cosmin Panțuru

SUMMARY OF HABILITATION THESISI

Legislative complementarity between the Romanian State and the "majority" Orthodox Church in modern Romania. Prolegomena of Canonical Law and Parish Administration

In a state governed by the rule of law, every institution, whether secular or religious, has a significant role in terms of its activity in society. However, neither must be confused with the other, but each must retain its own character from the beginning: the natural character as regards the existence of the State, and the divine-human character as regards the constitution of the Church; but at the same time the origins of these institutions must not be lost, as both are, in their own way, willed by God.

Based on the principle of autonomy, the state recognises the Orthodox Church, like the other religions in Romania, as an important social factor in the life of society and in national history. For this reason, the rules legislated by the state are designed to grant freedom of conscience to its citizens so that members of the Church are free to manifest their faith publicly in various ways. Through its time-tested community model, the state has given our Church a special role. In doing so, it has taken into account, on the one hand, Christian morality and, on the other, the social role of the Church.

Even though it is autonomous from the Romanian State, the Orthodox Church and the State are not totally separate; and because of their cooperation, we cannot speak of relations that would make the two Churches totally separate.

Even if it is autonomous from the Romanian State, the Orthodox Church and the Romanian State are not completely separate; and due to their cooperation, we cannot speak of relations that cause the two institutions to be confused. We can say, however, that there are specific relations of indefinite separation between them, originating in the beginnings of modern Romania, recognised also by the new Law of Cults and by all the other legal norms.

Therefore, this topical issue deserved a detailed study, which I tried - in a synthetic presentation - in a doctoral thesis, subsequently published in a volume entitled: *The current relations between the Orthodox Church and the Romanian State established by the laws of the two institutions* (Astra Museum Publishing House, Sibiu / Partoş Publishing House, Timișoara, 2014, 356 p). Opening with a simple presentation of the framework developed subsequently, seen as a factor in the evolution of canon law and implicitly ecclesiastical law, the work details the dynamics of relations between the two entities in the Romanian space in the early period of modern Romania (1859) and up to the present day, a period characterized by the application of the principles of ecclesiastical organization that formed the so-called "state church law".

Developed on several areas (autonomous organization of the Romanian Orthodox Church, its relations with the secular power, legal provisions applicable to the Church, issues related to the ecclesiastical patrimony, the relations that the Church has with the other recognized cults within the framework of the rule of law, the social, missionary and religious activity carried out by providing assistance in various state institutions, presentation of the Church's governing and representative bodies in relation to the same entity; of the special relations between the serving personnel and the insertion in the general lines of the bodies of internal ecclesiastical judgement), these research directions have been distributed over the two main volumes: *Current relations between the Orthodox Church and the Romanian State established by the laws of the two institutions mentioned above*, respectively *Orthodox*

parochial administration. Compendium of church law, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2022, 272 p.

Based on the above, over time, two research sub-directories were created, dealing with the following subjects: relations between the State and the Church, and concrete issues of parish administration.

The first category took the form of studies on various themes: the synodal organization of the Romanian Orthodox Church in autonomy from the state and its manifestation at the local level at the level of the legal institution of the metropolis, the special relations between employee and employer born as a consequence of the external autonomy of the Church, the system of canonizations of saints as a recognized right of ecclesiastical autocephaly - seen also from an interdenominational point of view, the conditions of substance and form at the conclusion of civil and ecclesiastical engagement, but also of marriage and the sacrament of matrimony, as well as the conditions for the termination of these bonds by secular and ecclesiastical divorce, the provision by the Orthodox religion of education in state, private and denominational schools, the organisation of the system of religious assistance in the budgetary units of the Romanian state (army, prisons, hospitals, old people's homes), as well as social-philanthropic assistance at local level, the protection of sacred goods that are part of the national or universal cultural heritage.

The second direction is along the administrative-parochial line, in which, in addition to the historical aspect, the two parishes of Fabric-Timișoara and Mintia - jud. Hunedoara, the aspects concerning the practical administration over time of the sacred church patrimony and common goods, the activity of existing associations and foundations and the description of the clerical and non-clerical staff, concretized in the two works: the Romanian Orthodox Parish Timișoara-Fabric. Historical, canonical and administrative-church study, Astra Museum Publishing House, Sibiu / Partoș, Timișoara, 2013, 287 p, respectively Patrimoniul bisericesc al satului românesc, Case study: Parohia Mintia - filia Bejan, published by Centru de Studii Banatice Vârșeț-Serbia / Editura Partoș, Timișoara, 2020, 316 p.

They have enjoyed the detailed presentation in the volumes of local theological symposia, the unpublished notes of some priests, the elaboration of biographical medals of local Romanian Orthodox personalities who have left an important mark in the community they served, of those who, from the pulpits or from the desks of their modest schools, put themselves at the service of the national ideals of the Romanians, of enlightenment through culture and the encouragement through faith of their shepherds (the priest and teacher Vinčențiu Schelegia, the protopope Traian Putici and the vicar priest Ionel Popescu, all from Timișoara; the priest Andrei Pop-Bociat from Băuțarul Superior, jud. Caraș-Severin, the Protopriest Mihail Pop-Bociat from Clopotiva, the family of priests Oprea, Petru and Teodosie Lupșa and priest Aron Muntean from Mintia, teachers Aurel and Eleonora Panțuru from Batiz, jud. Hunedoara). Particular attention was paid to the relations - most often tense - of Orthodoxy with the Greek-Catholic Church (which resulted, in the second half of the 19th century, in the division of the Romanian Church in Mintia).

With reference to another work under the title: Particularities of Orthodox Canon Law and Local Church Discipline, Astra Museum Publishing House, Sibiu / Partoș Publishing House Timisoara, 2018, 279 p., and against the background of the non-existence of a specialized literature, the thematic areas of research will target certain directions of synthesis around which has already been outlined its own corridor through the creation of a series of working tools necessary for the study of the canonical-legal aspects of the disciplinary system of the Romanian Orthodox Church, in which sense will be issued two works: Church Disciplinary Law and Church Procedural Law.

In addition to these, Legislative elements (secular and ecclesiastical) applicable to the parochial ecclesiastical administration and Current situation of the Orthodox Churches in the

world. Autocephalous and Autonomous Churches will constitute another category of works that will update the state of the law of the topics concerned and can be dealt with in detail in different sections in doctoral research volumes.

Without claiming to exhaust the topics and themes addressed, all the works listed represent the fruit of the work of systematization, research, interpretation, synthesis and even application of all the legal and canonical sources we had at our disposal, in an attempt to create a more complete picture of what could be called as a general term: studies of church law and parish administration in modern Romania.

Prof. Cosmin Pañțuru